

дитини. Творчий характер занять допомагає дитині відкривати в собі щось нове, краще розуміти себе, розвивати свої відносини з іншими людьми та довкіллям.

Список використаних джерел

1. Бондар Л.М. Використання методів арт-терапії в роботі з дітьми дошкільного віку / Л. М. Бондар // Педагогічний пошук, №1(81), 2014. – С. 54-57.
2. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів уміння створювати виховуючі ситуації : інноваційний підхід / О. П. Демченко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. праць : у 2-х част. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. ; АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського. – Київ-Вінниця :Вінниця, 2002. – Ч.2. – С. 39-43
3. Дитина. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. / Наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; Мін. осв. і науки України, Київ, ун-т ім. Б. Грінченка – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016 – 304 с.
4. Колеснік К.А. Вплив групової діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку / К.А. Колеснік // Розвиток особистості молодшого школяра : сучасні реалії та перспективи : Матеріали III науково-практичної інтернет конференції молодих науковців та студентів / Упорядники : О.І. Кіліченко, Л.І. Хімчук. - Випуск 4. - Івано-Франківськ, 2017. - С. 210-212.
5. Колпачки О. С. Арт-терапія: курс лекцій: навч. посіб. / Олена Колпачки ; Бердян. держ. пед. ун-т. - Київ: ЦУЛ, 2018. - 288 с.
6. Креативна психологія. Арт-терапія у ДНЗ / упоряд.: Н. Радоміцька, В. Семизорова. - Київ : Шкільний світ, 2017. - 112 с.
7. Паламарчук В. Ізотерапевтичні техніки: практичне застосування / В. Паламарчук // Психолог дошкілля. - 2018. - Квітень, № 4. - С. 15-16
8. Шикиринська О.В. Розвиток логіко-математичного мислення старших дошкільників у контексті Концепції нової української школи. // La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ЛОГОΣ» з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.6. p. 61-65.
9. Holiuk, O., Pakhalchuk, N., Rodiuk, N., Demchenko, O., & Kit, G. CRITERIA AND INDICATORS OF FORMATION OF HUMANISTIC AND VALUE ATTITUDE OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TOWARDS THEMSELVES //Proceedings of the International Scientific Conference. Volume III. – 2020. – Т. 198. – С. 198-211.

МОЖЛИВОСТІ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «ДОШКІЛЬНЯТАМ – ОСВІТА ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ» У ФОРМУВАННІ ПРИРОДНИЧО-ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Ганна Гук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: Л.А.Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

OPPORTUNITIES OF THE EDUCATIONAL PROGRAM «PRESCHOOLERS - EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT» IN SHAPING THE NATURAL AND ECOLOGICAL COMPETENCE OF SENIOR PRESCHOOLERS

Ganna Guk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті розкрито зміст формування у дітей дошкільного віку природничо-екологічної компетентності засобами парціальної програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», визначено критерії сформованості у старших дошкільників досліджуваної якості, діагностовано її рівні. Автором презентовано методичний інструментарій програми, який дозволить педагогові сформувати у дітей природничо-екологічну компетентність.

Ключові слова: діти дошкільного віку, природничо-екологічна компетентність, парціальна освітня програма «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку».

Abstract. The article describes the content of formation of preschool children of natural and ecological competence by the methods and principles of the program «Preschoolers - education for sustainable development»; definitely criteria's and levels of natural and ecological competence of older preschool children are determined; the methodical toolkit for ensuring the development of

natural and ecological competence by means of the program «Preschoolers – education for sustainable development».

Key words: *preschool children, natural and ecological competence; partial educational program «Preschoolers – education for sustainable development».*

Нагальною потребою XXI століття є формування такого способу життя, який би став основою тривалого гармонійного розвитку людства. Сталий розвиток передбачає вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем. Його метою є сприяти формуванню з раннього дитинства звичок і моделей поведінки, орієнтованих на стійкий стиль життя.

Уперше поняття сталого розвитку було сформульовано у доповіді «OUR Common Future» («Наше спільне майбутнє») голови Міжнародної комісії з питань екології та розвитку ООН Гру Харлем Брутланд у 1987 році. Воно трактувалось достатньо просто і конкретно: *це такий розвиток, який задовольняє потреби сучасності, але не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби* [2, с. 7]. Тобто, на думку науковця, в майбутньому повинна сформуватися така соціоприродна система, яка здатна розв'язувати сукупність протиріч, що проявляються в наш час, а саме: між природою і суспільством, між екологією і економікою, між уже сформованими потребами людей і розумними потребами.

Протягом останнього десятиліття питання сталого розвитку піднімалися урядами багатьох держав, міжнародними і просвітницькими організаціями. У 2015 році Саміт ООН ухвалив цілі сталого розвитку – ключові напрямки розвитку країн до 2030 року. Україна також задекларувала досягнення цілей сталого розвитку [3, с. 2]. Основна ідея сталого розвитку ґрунтується на тому, що сучасне покоління повинно залишити достатньо запасів соціальних, природних і економічних ресурсів для майбутніх поколінь, аби вони мали можливість забезпечити для себе належний рівень добробуту. А тому необхідно досягти гармонії між людьми, суспільством і природою [2, с. 7]. Успішність цього процесу передбачає інтеграцію практик освіти сталого розвитку на всіх рівнях і напрямках – від дошкільної освіти до освіти дорослих. Нині освіта для сталого розвитку є актуальним інноваційним напрямком розвитку освіти в Україні.

У контексті реалізації задекларованих положень в Україні було розроблено і введено в дію парціальну програму для дітей дошкільного віку «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» (авт. Н. Гавриш, О. Пометун). Програмою передбачено вирішення таких завдань: формування у дошкільників початкових уявлень про дії і поведінку, орієнтованих на сталий розвиток в екологічній, економічній і соціальній сферах повсякденного життя; сприяння усвідомленню дітьми необхідності збереження ресурсів планети і країни, стійкого способу власного життя й особистої причетності до майбутнього суспільства і природи; розвиток у дітей навичок і моделей поведінки, що відповідають сталому розвитку, мотивації та пробудження до дій в цьому напрямі [3, с. 2-3].

Одним із напрямів освіти дошкільників для сталого розвитку є формування у дітей екологічної компетентності. Змістом освіти є нові підходи до використання природних ресурсів та проблеми їх відновлення. Важливим у цьому контексті стає формування екологодоцільного світогляду дошкільників. З огляду на це одним із пріоритетних завдань є розроблення та апробація методичного інструментарію на основі використання методів та принципів програми «Дошкільнятам освіта для сталого розвитку» [7].

За результатами аналізу наукових досліджень можна зазначити, що серед науковців не існує єдиності у тлумаченні понять «компетентність» та «компетенція». Їх трактують дещо по-різному. У нашому дослідженні ми ґрунтуємося на публікаціях І. Беха, Н. Бібік, А. Богуш, Г. Данилової, О. Прометун, Н. Гавриш, О. Савченко, Г. Селевка, А. Хуторського, Г. Цветкової та ін., в яких розкрито сутність цих понять, визначено їх складові, обґрунтовано умови та шляхи формування.

У наукових працях низки дослідників визначено такі поняття, як «компетентність», «екологічна компетентність», «еколого-природнича компетентність дітей дошкільного віку». На основі їх аналізу цілком правомірно можемо стверджувати, що:

– *компетентність* – це комплексна характеристика особистості, яка включає результати попереднього психічного розвитку: знання, вміння, навички, креативність (здатність творчо вирішувати завдання: складати творчі розповіді, малюнки і конструкції за задумом), ініціативність, самостійність, самооцінювання, самоконтроль;

– *екологічна компетентність* акумулює екологічні цінності, мотивацію до еколого доцільної діяльності, екологічну освіченість і власний досвід активної діяльності в різних ситуаціях для вирішення конкретних проблем;

– *еколого-природнича компетентність дітей дошкільного віку* – це складник їх життєвої компетентності, що становить конкретні знання про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування, їх дотримання та включає три компоненти: інтелектуальний (когнітивний), емоційно-ціннісний і діяльнісно-практичний [1].

Науковці переконують у тому, що становлення екологічної компетентності відбувається поступово протягом всього життя. Початок її формування припадає на дошкільне дитинство, коли у процесі освітньої діяльності у дітей дошкільного віку формуються основи світорозуміння, екологічної свідомості, досвід практичної взаємодії з природою.

Змістом освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі» Базового компонента дошкільної освіти в Україні визначено мету – формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку, складовими якої є знання й уявлення про природу, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до її компонентів, обізнаність із правилами природокористування та їх дотримання [1]. Чинна парціальна програма виховання, навчання та розвитку «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку» визначає показники сформованості у дітей навичок екологічної діяльності, орієнтованих на сталий розвиток [3].

Теоретичний аналіз праць із формування природничо-екологічної компетентності дітей дошкільного віку (Г. Беленька, В. Маршицька, Т. Науменко, З. Плохій, Л. Присяжнюк, О. Половіна, М. Роганова, Н. Яришева та ін.) доводить, що пізнання дітьми природи повинно здійснюватися за допомогою активної діяльності, в процесі якої дитина оволодіває уміннями практичної взаємодії з нею на засадах ціннісного ставлення до природних об'єктів, збереження та формування умов для їх існування. Ґрунтуючись на принципах освітньої програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», освітній процес із формування природничо-екологічної компетентності слід будувати таким чином, щоб допомогти дитині викликати бажання піклуватись про власне довкілля та оточення на основі усвідомлення значення власних дій та оцінки їх результатів. Варто робити акцент на рішеннях дошкільника щодо власної поведінки та стилю життя, задля покращення навичок екологічно доцільної поведінки [5].

Формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку передбачає врахування всіх її складників та комплексний вплив на особистість дитини. Важливими складовими методики сталого розвитку у закладі дошкільної освіти є організація самопізнання та самонавчання дітей, спонукання їх до прийняття самостійних рішень у повсякденному житті.

Педагогічна модель освіти дошкільників для сталого розвитку побудована на основі використання положень педагогіки «емпауерменту», яку часто називають педагогікою мотивації та дії. Такий підхід покликаний передусім допомогти дітям побачити результат своєї діяльності. Адже, коли дитина розуміє, що може ефективно діяти, вона відчуває мотив, шукає інформацію і готова свідомо втілити задумане. Модель навчання за педагогікою емпауерменту, за якою педагог може стимулювати діяльність дітей, представлена на рис. 1.

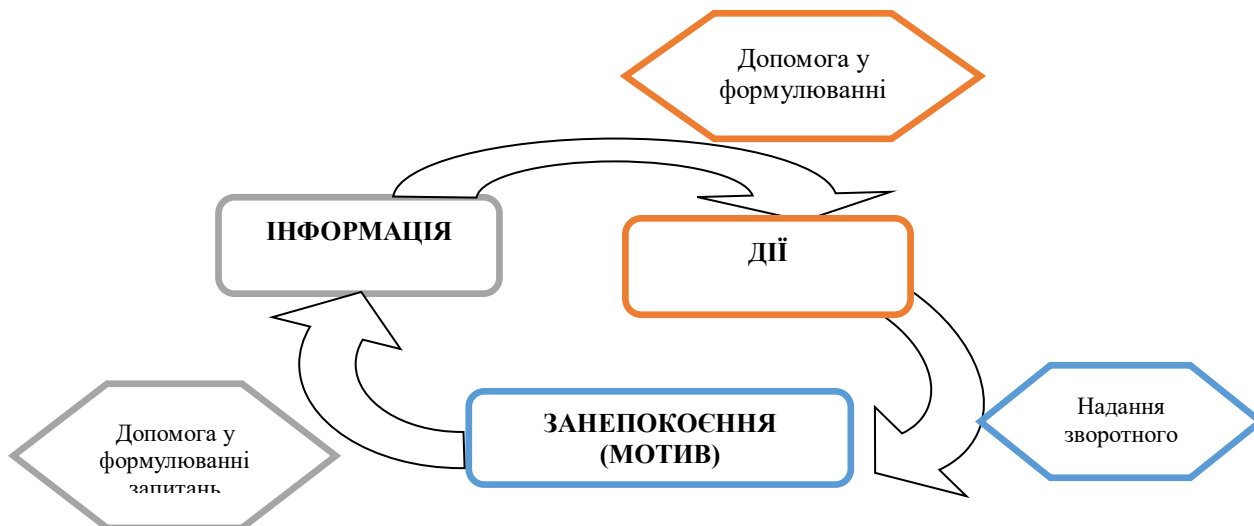

Рис.1 Модель навчання за педагогікою емпатуерменту

У процесі навчання за такою моделлю роль педагога докорінно змінюється. Він стає організатором дій дітей, надихає їх, спонукає до дій, створює умови для безпечного й ефективного навчання, запрошує дітей до діяльності. Не менш важливим, на нашу думку, є те, що формування природничо-екологічної компетентності у дітей дошкільного віку має здійснюватись на основі позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи та її компонентів. Щоб стали цінності трансформувалися в індивідуальні надбання дитини, важливо організувати безпосередню діяльність, спрямовану на реалізацію відповідної цінності, задля створення комфортного майбутнього [2, с. 14]. Таким чином, реалізація базових засад освіти для сталого розвитку в закладі дошкільної освіти орієнтує освітній процес на формування у дитини дошкільного віку здатності застосовувати набуті знання та вміння у практичній діяльності.

З метою з'ясування рівнів сформованості у старших дошкільників природничо-екологічної компетентності нами було проведено експериментальну роботу, до якої було залучено 69 дітей шостого року життя, які навчаються за однією із комплексних освітніх програм у традиційному форматі. Дослідження здійснювалось на базі закладу дошкільної освіти №15 «Пазлик» м. Вінниця. У процесі експерименту використано такі методи дослідження, як бесіда, спостереження, аналіз продуктів діяльності дітей (за результатами проведення дидактичних ігор, самодослідження вихованців).

На підставі аналізу наукових праць щодо формування природничо-екологічної компетентності, нами було визначено критерії сформованості досліджуваної якості у дітей старшого дошкільного віку: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний.

Когнітивний критерій передбачає обізнаність дитини відповідно до вікових можливостей із об'єктами та явищами природи, з екологічними проблемами довкілля, розуміння того, що людина – це частина природи, яка має оберігати її, а не шкодити. Показниками когнітивного критерію є: сформованість природничих знань дітей, вміння побачити екологічну проблему, визначити завдання щодо її розв'язання, відшукати рішення даної проблеми, яке має проявляти в судженнях дитини, що добре, а що погано.

Мотиваційний критерій полягає у визначенні дитиною мотивів для подальших дій, ставлення до власної діяльності і діяльності оточення стосовно природи, оцінка наслідків дій, що відображає її ставлення до природного довкілля. Показниками цього критерію виступають позитивні емоції у процесі виконання завдань природничо-екологічного змісту.

Діяльнісний критерій характеризує активність дітей під час природоохоронної діяльності. Показником цього критерію є інтенсивність включення дитини у природничо-екологічну діяльність.

Діагностика рівнів сформованості природничо-екологічної компетентності здійснювалася за допомогою дидактичних ігор та завдань, а також з використанням включеного спостереження за діяльністю дітей у природі. Зокрема, дітям пропонувалось виконати ігрові завдання на знання різних розділів програми, як-от: дидактична гра

«Повітря. Вітер. Користь і шкода»; гра-дослід «Родючість ґрунту» (город на підвіконні); дидактичні ігри «Де потрібна вода?», «Світ рослин. Лікарські та отруйні рослини», «Птахи нашої країни», «Знайди плазунів», «Сортуємо сміття», «Екологічні катастрофи. Хто винен?», «Будь природі другом» та ін. Спостереження за діяльністю дітей у природі (під час щоденних і цільових прогулянок, екскурсій, у процесі організації праці вихованців у куточку живої природи, на ділянці дитячого садка тощо) проводилось впродовж одного місяця.

У результаті аналізу та узагальнення отриманих знань нами було визначено три рівні сформованості природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку: високий, достатній, низький (таблиця 2).

Таблиця 2

Рівні природничо-екологічної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Рівні	К-сть балів	Показники
Високий	32-48	Має уявлення про природне середовище планети Земля та Всесвіт як цілісний організм, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; усвідомлює їх значення для діяльності людини, для себе; сприймає природу як цінність, виокремлює позитивний і негативний вплив людської діяльності на стан природи, доволіно регулює власну поведінку в природі; усвідомлює себе частиною великого світу природи; знає про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття і краси; виявляє інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій; докладає домірних зусиль для збереження, догляду та захисту природного довкілля.
Середній	17-31	Має вибіркові уявлення про природне середовище планети Земля та Всесвіт, у якому взаємодіють повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, Сонце, Місяць тощо; не сприймає природу як цінність, проте регулює власну поведінку в природі; за спрямуванням дорослого усвідомлює себе частиною великого світу природи; епізодично виявляє інтерес, бажання та посильні уміння щодо природоохоронних дій; докладає домірних зусиль для збереження природного довкілля за умови стимулювання зі сторони дорослих.
Низький	0-16	Має елементарні уявлення про природне середовище планети Земля та Всесвіт, про повітря, воду, ґрунт, рослини, тварини, людей, Сонце, Місяць тощо; визначає їх значення для діяльності людини, для себе лише за допомогою додаткових спонук; сприймання природи нестійке, не усвідомлює себе частиною природи; не знає про залежність власного здоров'я, настрою, активності від стану природи, її розмаїття і краси; не виявляє інтересу до природоохоронних дій; не докладає зусиль для збереження і захисту природного довкілля.

На підставі узагальнення отриманих даних з'ясовано, що 33,5% опитуваних продемонстрували високий рівень сформованості природничо-екологічної компетентності, у 54,2% дітей діагностовано середній рівень, у 12,3% вихованців – низький рівень досліджуваної якості.

Таким чином, можемо зазначити, що у процесі дослідження зафіксовано домінування середнього рівня сформованості у дітей старшого дошкільного віку природничо-екологічної компетентності. Лише третина опитуваних продемонструвала високий рівень досліджуваної

якості. Припускаємо, що використання методів та прийомів освіти для сталого розвитку дозволить покращити ці показники. А тому подальша експериментальна робота буде пов'язана із упровадженням програми «Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку», з реалізацією педагогічної моделі, що ґрунтується на засадах емпіричного-педагогіки, з використанням запропонованого нею методичного інструментарію.

Отже, проведені дослідження дозволило з'ясувати, що освіта для сталого розвитку – це не частина й не нова форма освіти, а новий сенс та мета сучасної освіти як засобу збереження, розвитку та подальшого існування людства. Залучення до сталого способу життя не може відбуватись формально чи ситуативно. Коли робота проводиться системно, діти звикають жити за принципами сталого розвитку, починають контролювати не тільки свої дії і дії один одного, а й дії дорослих і батьків. Тобто вони стають ініціаторами дій, спрямованих на сталий розвиток. Результати експерименту засвідчили, що традиційна еколого-природничка освіта не спроможна забезпечити належний рівень сформованості у дітей природничо-екологічної компетентності. Вихід з цієї ситуації вбачаємо у зміні моделі освіти, у трансформації її змісту та методів реалізації.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / науковий керівник: А. М. Богуш ; авт. кол.: Богуш А. М., Беленька Г. В., Богініч О. Л., Гавриш Н. В., Долинна О. П. [та ін.]. – К., 2012. – 26 с.
2. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. для дошкільних навч. закладів / Н. Гавриш, О. Саприкіна, О. Пометун ; за заг. ред. О. Пометун. – Д., ЛПРА, 2015. – 120 с.
3. Гавриш Н., Пометун О. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку : парціальна програма для системи дошкільної освіти / Н. Гавриш, О. Пометун. - Київ, 2019. – 23 с.
4. Мелманн М. Диалоги об образовании для устойчивого развития / М. Мелманн, Е. И. Пометун. – К. : Видавничий дім «Освіта», 2012. – 180 с.
5. На шляху до творення майбутнього : уроки сталого розвитку / М. Мелманн // Освітні коментарі. – 2011. – № 7-9. – С. 2-4.
6. Пометун О. Освіта для сталого розвитку для дошкільнят // Надихаємо на дії . Електронний журнал. – 2013. – № 12 (2). – С. 21-30.
7. Пометун О. Що таке «емпауермент - педагогіка» / Олена Пометун // Надихаємо на дії . Електронний журнал. – 2008. – № 1 (1). – С. 10-12.
8. Пометун О. Сталий розвиток : стосується кожного / О. Пометун, Н. Гавриш // Дошкільне виховання. – 2018. – №3. – С. 2-15.
9. Присяжнюк Л. Збережемо планету для майбутніх поколінь : формування в дошкільників основ екологічної свідомості в контексті стратегії сталого розвитку // Дошкільне виховання. – 2020. – № 2. – С. 3-6.

ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Vita Guzal, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: В.Годлевська, доктор історичних наук, професор
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

TECHNOLOGIES FOR THE DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING OF YOUNGER PUPILS

Vita Hutsal, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті висвітлюються питання формування творчого мислення у дітей молодшого шкільного віку, описані відомі технології творчості. Зазначено, що в початковій школі технології розвитку творчого мислення можуть стати ефективними за умови їх правильного використання у навчальному процесі.

Ключові слова: креативне мислення, «Теорія розв'язання винахідницьких задач», колективні творчі справи, молодші школярі.

Abstract. The article covers the issues of forming creative thinking in young children, describes known technologies of creativity. It was stated that in the elementary school creative